

Miten määrittelen Thain kielen toonit kirjoituksesta

Käytetyt termit

Konsonanttien luokista käytetään yleisesti samoja termejä kuin äänenkorkeuksista.

Sen vuoksi tämä esitys käyttää jatkossa tooneista termejä Möreä, Nouseva, Normaali, Laskeva ja Kimeä. Jos nämä ärsyttävät, kopioi esitys tekstinkäsittelyohjelmaan ja korvaa ärsyttävät termit mieleisilläsi.

Konsonanttien luokista käytetään termejä Matala, Keski ja Korkea.

Luokkien nimethän ovat kirjaimellisesti lähes niiden aiheuttamien toonien vastakohtia eivätkä edes thaimaalaiset taida tietää, mistä luokkien nimet ovat tulleet.

Äänenkorkeuksista eli tooneista käytetään tarvittaessa niiden englanninkielisiä lyhenteitä:

(L) = Möreä (R) = Nouseva (M) = Keskiääni (F) = Laskeva (H) = Kimeä

Toonin määrittely nopeasti.

Tooni riippuu alkavan konsonantin luokasta ja siitä miten äkkinäisesti tavu loppuu vokaaliin tai konsonanttiin.

Tavu voi loppua joko pitkään eli pehmeään vokaaliin tai lyhyeen eli kovaan vokaaliin.

Jos tavu loppuu konsonanttiin, niin tämän luokalla ei ole merkitystä, mutta sen äänneasulla on.

Kovia ovat K, P ja T kun taas pehmeisiin kuuluvat sorisevat konsonantit M, N ja NG. Kaikki konsonantit äännetään tavun lopussa jonain näistä tai sitten ne muuttuvat viimeisenä ollessaan vokaalin kaltaisiksi kuten J ja Ww tekevät (I ja U). Alla **ə** on vain apumerkki

1. Toonimerkki löytyy

1.1 **ə⁺** nouseva äänenkorkeus.

1.2 **ə[˘]** laskeva äänenkorkeus muutoin, mutta matalan luokan konsonantin kanssa tooni on kimeä.

1.3 **ə^ˈ** laskeva äänenkorkeus muutoin, mutta korkean tai keskiluokan konsonantin kanssa tooni on möreä.

2. Ei toonimerkkiä

2.1 Pitkään vokaaliin, vokaaliyhdistelmään tai sorisevaan konsonanttiin päättyvä tavu: normaali äänenkorkeus

Jos kuitenkin tavun alussa korkean luokan konsonantti -> nouseva ääni.

2.2 Äänteellisesti muulla tavalla päättyvä (lyhyt vokaali tai K, P, T): möreä ääni

Jos kuitenkin tavun alussa matalan luokan konsonantti -> kimeä ääni

Paitsi, jos viimeksi mainitussa kovaa loppukonsonanttia edeltää pitkä vokaali -> laskeva ääni

Harjoittelu

Voit harjoitella tavujen toonien hallintaa kirjoituksen tai puheen perusteella osoitteessa <http://www.thai-language.com/id/798459>

Asiat tarkemmin esitettynä

Jos edellä muutamalla rivillä esitetty menetelmä oli liian inhorealistinen, seuraavassa asiat voidaan hieman tarkemmin.

Tavujen tyypit

Thain tavut jakautuvat kahteen ryhmään: pehmeät ja kovat (englanniksi Live and Dead syllables).

Pehmeitä ovat pitkään vokaaliin tai sorinakonsonanttiin (lopussa äännettynä M, N, NG) päättyvät tavut.

Diftongi eli kahden tai useamman erilaisen merkin vokaalilyhdistelmä kuten au tai oi käsitetään pitkäksi vokaaliksi.

Kovia tavuja ovat puolestaan muut eli ne jotka loppuvat joko lyhyeen vokaaliin tai sitten konsonanttiin, joka tavun lopussa äännetään K, P tai T.

Nämä samat konsonantit K, P ja T ovat myös suomen kielessä erikoisasemassa astevaihtelukonsonantteina: (kukka-kukan, hyppy-hypyn, matto-maton kun taas toisaalta tumma-tumman, penni-pennin, hyrrä-hyrrän)

Samankaltaisuus saattaa johtua siitä, että sekä suomen että thain kieli ovat saaneet vaikutteita sanskritista, joka oli pitkälle kehittynyt kieli. Siinä oli sanojen perään laitettavia päätteitä eli suffikseja ja myös useita muotoja erityyppisille sanoille, esimerkiksi 600 erilaista verbimuotoa. Sillä oli siis samankaltainen, mutta vielä paljon monimutkaisempi kielen rakenne kuin suomen kielessä. Lisäksi suomen kielen vokaalit ja vokaalilyhdistelmät ovat lähellä sanskritin ja thain vastaavia. Wikipedian mukaan suomen kielessä on vanhoja indoiranilaisia lainasanoja, jotka ovat lähellä sanskritinkielisiä muotoja: sata (śatam), viha (viśa 'myrkkö') ja mahdollisesti orja (ārya 'oma heimolainen').

Oma suu on hyvä apuväline tavun loppuäänneiden tutkimisessa.

Testaa tavun lopputapoja lausumalla suomeksi:

1: se, ja, mä, minä, aslak, kopkop, nyt

2: saa, jää, kai, pii, voi, siam, osaan, askar, kennel

Varmaan huomaat ensimmäisen ryhmän sanojen loppuvan paljon äkkinäisemmin ja kovemmin kuin jälkimmäisen ryhmän sanojen.

Loppukonsonanteilla on thaissa periaatteessa vain kahdeksan eri äännettä, vaikka kirjoitettu tavu voi loppua paljon useampaan merkkiin. Olet ehkä ihmetellyt, miksi thaimaalaiset saattavat englantia puhuessaan sanoa esimerkiksi appn (omena) tai bot (pomo).

Taulukkoa <http://fi.wikipedia.org/wiki/Thai-aakkoset> tutkimalla pääsee jyvälle siitä, miten eri konsonantit ääntyvät tavun lopussa.

Neljää lukuun ottamatta vokaalit ja vokaaliyhdistelmät ovat perusmuodossa pitkiä, ja ne lyhennetään tarvittaessa lisäämällä loppuun ะ eli lyhyt a. Poikkeuksia lyhyen a-vokaalin ะ lisäksi ovat jo lähtökohtaisesti

lyhyet i, y ja u eli ิ – ี – ุ

Jos tässä vaiheessa osaa ääntää sanan muutoin, mutta tooni on kateissa, tietää korvakuulolta helposti, onko lopussa pitkä vai lyhyt vokaali turvautumatta alla oleviin vaikeisiin vokaaliluetteluihin.

Pehmeät tavut

Seuraavat sorisevat loppukonsonantit päättävät pehmeän tavun.

น, ม, ง, ล, ร, ญ, ณ, ฬ

Nämä kaikki ääntyvät tavun lopussa M, N tai NG.

Myös pitkät loppuvokaalit sisältäen ehkä niiden osana olevan ย, ๗ tai ๘ päättävät pehmeän tavun.

–า, –,ิ –,ี, ๑, –,ู, –,เ, –,แ, –,โ, –,๑, –,ัว, –,ีย, –,ือ, –,๑

Pitkiä loppuvokaaleja ovat myös epäsäännöllisiksi niihin sisältyvän konsonanttiaineksen takia kutsutut

–,ำ, –,ใ, –,ไ, –,า

Kovat tavut

Kovan tavun aiheuttavat muun muassa seuraavat loppukonsonantit:

ก, ๒, ด, ต, ศ, ๓, ค, ๓, ๓, ๒

Kaikki yllä olevat ääntyvät tavun lopussa K, P tai T.

Samoin lyhyet loppuvokaalit aiheuttavat kovan tavun.

–,๓, –,ิ –,ิ –,ุ, –,๓, –,แ๓, –,โ๓, –,า๓, –,ัว๓, –,ีย๓, –,ือ๓, –,๑๓

Lähde lyhyissä ja pitkissä vokaaleissa: <http://www.thai-language.com/ref/ton-determination>

Äänenkorkeusmerkit

Toonimerkkejä on ehkä noin 20 prosentissa tavuista ja ne voivat aiheuttaa opiskelijalle stressiä, mutta oikeastaan ne ovat äänenkorkeuden määrittelyn kannalta helpoimpia. Alla ๑ on vain apumerkki.

๑ on hyvin harvinainen, mutta aiheuttaa kimeän äänen. Älä sotke vokaalin lyhennysmerkkiin ๑.

Alla kaikki tällaiset sanat, jotka löysin (tingtongin jätin pois):

โต	to = pöytä (H)	ป่า	paa = isi (H)
แก๊ต	käät = kaasua, nestekaasu (H)	แก๊งค์	gang = jengi (H)
เก๋	kee = epä-aito (H)	เปิบ	piip = bensakanisteri (H)
เป๊ปซี่	pepsii = Pepsi (H) + (F)		

๑⁺ harvinainen, mutta helppo muistaa, koska + on luonnollista hahmottaa nousevaksi tooniksi.

เดี้ยว	diaau = pian, hetkinen (R)	จ๋า	tsaa = kyllä (R)
เก๋า	kau = hieno, erinomainen	ปี้	pii = täydellisesti

Nämä kaksi harvinaista olivat vain keskiluokan konsonanteille, mutta jäljelle jääneet kaksi esiintyvät kaikissa luokissa.

Toonimerkkien vaihtoehdot on nyt saatu helposti vähennettyä kahteen merkkiin.

Näillä kummalla on kaksi äänenkorkeusvaihtoehtoa konsonantin luokasta riippuen.

Loppujen toonimerkkien kohdalla k-alkuiset keski ja korkea konsonantti ovat liittoutuneet yhteen.

Käsittelyssä olevien toonimerkkien ๑¹ ja ๑² vaihtoehdot ovat laskeva äänenkorkeus tai jompikumpi ääritooni. (edellä ๑ vain apumerkki)

๑¹ piikki, joka pyrkii painamaan toonia alemmaksi.

Ääriääni on siitä johtuen tässä tapauksessa möreä ala-ääni, joka ilman toonimerkkiä toisinaan esiintyy korkean ja keskiluokan konsonanttien yhteydessä ja niin käy nytkin eli KORKEAN JA KESKILUOKAN KONSONANTTIA seuraa tämän merkin alla AINA MÖREÄ ääni.

Matalan luokan konsonanteille jää näin ollen tämän merkin alla jäljelle laskeva ääni eli ne onnistuvat taistelemaan piikkiä vastaan tavun alun ajan.

๑² propelli tai leija, joka kannattelee toonia ylemmäksi.

Ääriääni on siitä johtuen tässä tapauksessa kimeä ylä-ääni, jolla puolestaan on tapana esiintyä vain matalan luokan konsonanttien yhteydessä. Niin nytkin eli MATALAA konsonanttia seuraa tämän merkin alla KIMEÄ ääni.

Keski- ja korkean luokan konsonanttien kohtaloksi koituu tämän merkin alla laskeva ääni eli propelli kannattelee niitä vain tavun alun ajan.

Toonimerkittömien tavujen äänenkorkeudet

Keskiluokan konsonantti seuraa puoliksi matalan ja korkean konsonantin sääntöjä eli käyttäytyy pehmeillä tavuilla kuin matala ja kovilla tavuilla kuin korkea konsonantti.

Kun tavu on pehmeä, tooni on normaali muutoin, paitsi korkealla konsonantilla alkava tavu, joka on nouseva (eli keskimäärin normaali).

Muussa tapauksessa eli kovalla tavulla äänenkorkeus matalassa luokassa on kimeä ylä-ääni ja muissa luokissa möreä ala-ääni.

Poikkeus edelliseen on matalan konsonantin ja pitkän vokaalin jälkeiseen kovaan konsonanttiin päättyvä tavu joka on laskeva.

Eli kovan tavun lopussa oleva äkkipysäys aiheuttaa luokan nimelle vastakkaisen ääri-äänien paitsi juuri edellä esitetystä tapauksesta, jolloin tavu ehtii hieman toipua iskusta.

Esimerkiksi matalapaineisen juoksevan veden kohdatessa esteen vaikkapa suuttimessa paine nousee korkeaksi.

Korkea diskanttiääni sen sijaan vaimenee helposti esteen kohdatessaan.

Luokankorotuskonsonantit

Kannattaa huomata, että tavun alkavan sorisevan konsonantin eteen kirjoitettu ylimääräinen äänetön Hoo-kirjain eli **ห** aiheuttaa sen, että tavun toonit määritellään korkean luokan konsonantin mukaan. Jos tavun alussa on useampia konsonantteja peräkkäin, ensimmäinen on määräävässä asemassa. Hoo on ehkä valittu sen vuoksi, että se aiheuttaa vähiten häiriötä, vaikka sen lausuisikin. Eräs thaimaalainen väitti koulussa tehneensä joka luokankorotus-Hoon kohdalla heikon henkäisyn, jotta varmasti osaisi kirjoittaa ja lausua nämä sanat oikein.

Esimerkiksi seuraavissa sanoissa on tämä luokankorotuskirjain.

หน้า naa = kasvot (laskeva ääni)   **หมา** maa = koira (nouseva ääni).

Hoo-kirjaimen avulla soriseville konsonanteille saadaan lisää tooneja. Sen sijaan puhiseville konsonanteille on kullekin äänteelle jo käytettävissä sekä matalan että korkean luokan vaihtoehtoja kuten **ค** ja **ข**.

Ilman Hoo-kirjainta jotkut matalan luokan konsonantilla alkavat, kulttuurisesti tai muulla tavoin negatiiviset sanat saisivat joko korkean tai aika korkealta alkavan laskevan toonin ja sehän ei nyt mitenkään käy päinsä, koska nämä toonit on varattu kauniille, arvokkaille tai tärkeille asioille. Tällä tavalla esimerkiksi thain sana loppu (esim. riisistä) eli **หมด** saadaan muutettua luokkaan matala.

Muita **ห**-alkuisia kannattaa tutkia ja opetella osoitteessa <http://www.thai-language.com/ref/starred>

Ne ovat lähellä luettelon loppua, koska หิ on aakkosjärjestyksessä konsonanttien toiseksi viimeinen kirjain.

Joskus myös อ toimii vastaavalla tavalla korottaen sitä seuraavan matalan konsonantin keskiluokkaan ja kaikki neljä อ-alkuista, möreällä äänellä lausuttavaa sanaa, kannattaa painaa tarkasti mieleen.

Lopultakin meillä on erinomainen tilaisuus oppia asioita samalla tavalla kuin ennen vanhaan koulussa, kun ulkoa opeteltiin vaikkapa luettelo saksan modaaliapuverbeistä.

Rupeapa siis heti möreällä äänellä toistelemaan: "jaa juu jaak jaang" sekä kirjoita kaikki sanat vähintään sata kertaa paperille, että muistat ulkoasun.

อยาก jaak = haluta, toivoa   **อย่าง** jaang = laji, tyyppi   **อยู่** juu = sijaita   **อย่า** jaa = älä

Liian monet ehdot kielistä saaneena muistan ne mieluummin muodossa: Jaa Juu murisi Jaakko Jankko

Konsonantin luokan mahdollinen vaikutus seuraavaan tavuun?

Harjoitellessasi huomaat jossain vaiheessa, että toisinaan sanan jälkimmäinen tavu ei noudata vakiosääntöjä.

Esimerkiksi seuraavissa sanoissa molemmat tavut ovat möreitä:

ขนาด kha naat = mitta, koko   **สนุก** sa nuk = hauska   **สระ** sa ra = vokaali

Seuraavissa on yhdistelmänä möreä – nouseva ja viimeisessä möreä-möreä-nouseva

ถนน tha non = tie   **ถวาย** tha vaai = lahja   **ศาสนา** saat sa naa = uskonto

Kaikki nämä löytyvät osoitteesta: <http://www.thai-lexicon.com/ref/cluster-tone>

Miksi näin?

Jos sanan (tavun) alussa (mahdollisen etuvokaalin jälkeen) olevaa kahta perättäistä konsonanttia ei voi lausua yhtenä ääntenä, vaan niiden väliin tulee siitä kirjoituksessa puuttuva ylimääräinen a tai o, korkean konsonantin vaikutus jatkuu perässä tulevaan sorisevaan konsonanttiin aivan kuin edellä oleva sana hauska

สนุก olisi kirjoitettu **สหนุก** ja tie **ถนน** kirjoitettu **ถหนน**.

Muihin kuin soriseviin konsonantteihin tämä vaikutus ei ylety.

Konsonanttiparit tai -triot tavun alussa

Kuten huomattiin, kun tavu alkaa kahdella tai jopa kolmella konsonantilla ilman, että välissä on vokaaleita, on oleellista tietääkö lausutaanko konsonantit yhdysäänteenä (klusterina) vai tuleeko väliin näkymätön a tai o.

Viimeksi mainitussa tapauksessa ensimmäinen konsonantti määrää myös seuraavan konsonantin luokan, jos ensimmäinen konsonantti kuuluu luokkaan korkea tai keski ja seuraava konsonantti on luokkaa matala.

Lisäksi jälkimmäisessä tapauksessa konsonanttien katsotaan luuluvan samaan tavuun, vaikka translitteroinnissa tavuja näyttää olevan kaksi.

Jos haluat oppia, milloin tavun alussa olevat konsonantit voi lausua yhdessä, lue

<http://www.thai-language.com/id/830222>

Muutamia poimintoja sieltä:

I. Aidot konsonanttiklusterit (True Consonant Clusters)

Olet jo huomannut, että monet konsonanttiparit voidaan lausua yhdessä sanan alussa.

Tällöin edeltävä konsonantti on joko k (kh), p (ph) tai t (th) eli ก, ข, ค, ต, ป, ผ, พ.

Kannattaa lisäksi huomata, että kirjaimet b, d tai s eivät kuulu tähän joukkoon.

Jälkimmäinen on joku kolmesta sorisevasta konsonantista R, L tai V eli ร, ล, ว.

Esimerkiksi: กว่า kvaa = enemmän ปลา plaa = kala ตรง trong = suora, tarkka.

Vaikka tässä ja seuraavissa tyypeissä ensimmäinen konsonantti määrää tavun toonin, toonimerkit ja vokaalit ovat jälkimmäisen päällä tai alla tai molempien edessä, jäljessä tai ympärillä.

II. Epätodet konsonanttiklusterit (False Consonant Clusters)

Ensimmäinen kirjain on joukosta ก, ข, ฃ, ค, ฅ, ฌ, ฎ ja toinen on r, jota ei lausuta

สร้าง saap = rakentaa

Poikkeuksena หนี lausutaan sanan alussa S, jolloin sanan lopussa se on T.

Isaanissa jälkimmäinen konsonantti eli l, r tai v jätetään yleensä lausumatta.

Muita Isaanin kielen poikkeavuuksia osoitteessa http://en.wikipedia.org/wiki/Isan_language

III. Muut ('Leading Consonant' Clusters)

1: Tooninmuutoskonsonantit /Tone-shifting 'Leading Consonant' Clusters

Nämä ovat aiemmin mainitut ฌ ja ฌ.

2: Enepenthetic 'Leading Consonant' Clusters

Konsonatteja ei voi lausua yhteen, vaan väliin tulee lyhyt a tai o.

3: Preposed Vowels in Enepenthetic Clusters

Etuvokaalit ovat yhdistelmän edessä ja vokaaliyhdistelmät ovat edelleen molempien ympärillä kuten

ฌ liang = käytävä (L) + (R).

4: Konsonanttiklusterin toonin määrittely (Refining the clustered consonant tone rule)

Esimerkkinä käytetään sanaa ฌ sa naam = kenttä (L) + (R)

Sana on oikeasti vain yhden tavun mittainen. Näin löytyy helppo selitys edellä olleelle, ”seuraavaan tavuun siirtyvälle” konsonanttiluokalle, koska tavun ensimmäinen konsonantti määrää tavun toonivaihtoehdot.

Miksi tavuja on vain yksi? Siksi, että alussa on konsonanttipari, joka pyritään lausumaan yhteen mahdollisimman hyvin. Mitään a-kirjainta ei oikeastaan ole olemassa kahden ensimmäisen konsonantin välissä olemassa, vaan siihen syntyy pakosta jonkinlainen väliääni.

Yritä sanoa sanan edellä oleva esimerkkisanan alkuosa mahdollisimman lyhyellä a-kirjaimella, jonka pituus on vain puolet aidosta lyhyestä a-kirjaimesta. Tällöin se muuttuu melko neutraaliksi perusvokaaliksi eli aamaisuus heikkenee.

Seuraavassa tavussa on kolme konsonanttia eli se sisältää piiloäänteet ”a” ja ”o”.

ฌ tha non = tie.

Toistele sitäkin konsonantit yhteen äännettynä niin, että toisiaan muistuttavat väliäänteet a ja o syntyvät lähes pakosta. Optimaalinen tapa pakottaa ensimmäiseen väliin a-kirjaimen tapaisen äänteen, mutta jälkimmäinen väli kuulostaa lähinnä kirjaimen o kaltaiselta johtuen siitä, että siinä on kaksi kappaletta kirjaimia N, jotka äännetään suun yläosalla.

Kuuntele vaikka miten sanat ถนน (tie) ja นก (lintu) lausutaan osoitteessa <http://www.thai-lexicon.com/dict>

Harjoittelu

Sanojen toonit ja myös viimeksi mainitut H ja O tulevat parhaiten tutuiksi harjoittelemalla ahkerasti tavujen tooneja joko kuulokkeilla tai kuulokkeitta osoitteessa <http://www.thai-language.com/id/798459>.